

Jogi melléklet

Az Európai Unió formatervezési mintarendszere és a magyar formatervezési mintarendszer

DR. ORBÁN ANDREA

Bevezetés

Az Európai Unió országaiban az iparjogvédelem területén jelentős fejlődés ment végbe a 70-es évektől a 90-es évekig, az eltérő rendszerek azonban akadályozták a szabad áruforgalmat. Már a 80-as években felismerték az iparjogvédelem terén a szellemi alkotások kiemelkedő versenyfunkcióit, az oltalom szerepét a versenyképesség növelésében, és azt, hogy ez a terület közösségi szintű szabályozást igényel.¹ Az integráció több területen megvalósult, eredményei között találjuk az Európai Szabadalmi Rendszert,² a Közösségi Védjegy Intézményét³ és a Közösségi Mintaoltalmi Rendszert.⁴

Az Európai Unió országaiban tehát egymástól teljesen eltérő mintaoltalmi rendszerek alakultak ki a különböző külső hatások (főleg a versenyszféra) által befolyásolt jogfejlődés során.⁵

A jogi szabályozás eltérősége mutatkozott meg például az oltalmi idők maximumának különbözőségében, de volt olyan ország, ahol a formatervezési minták egyáltalán nem is álltak oltalom alatt (Görögország).⁶

A jogi szabályozás az Európai Unióban sem az egyes országokban, sem az integráció egészében, sem nemzetközi vonatkozásban nem felelt meg a modern követelményeknek, s ez a vélemény az egyes ipariminta-törvények modernizálása ellenére általánossá vált a 90-es években.⁷

Az ipari méreteket öltő mintahamisítások és bitorlások gyakorisága nagy károkat okozott a tagországoknak (mindez a jogi szabályozás elégtelensége miatt), így a korszerű jogi szabályozás mellett felmerült az igény az egységes fellépésre a mintabitorlások ellen.⁸

¹ Dr. Tattay Levente: A szellemi alkotások joga, Szent István Társulat, Budapest 2003. 76. o.

² 1973-ban írták alá az Európai Szabadalom Engedélyezéséről szóló Münchener Egyezményt (ESZE), amely 1977-től működik.

³ A Tanács 40/94/EK rendelete hozta létre Alicante (Spanyolország) központtal, 1996-tól működik.

⁴ A Tanács 6/2002/EK rendelete hozta létre, igazgatását ugyanaz a hivatal látja el, mint a közösségi védjegyekét (OHIM), Alicante központtal.

⁵ Szöllőssi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról, Védjegyvilág 2003. XIII. évf. 3. szám, 34. o.

⁶ Protection of industrial designs in Italy and comparative European law, Industrial Property 1986/5.

⁷ Practical View of the protection of industrial design in Europe, Trademark world 1993. No. 1.

⁸ La protection juridique des dessins et modèles industriels Document de Travail: Bruxelles 25-26 febrer 1992. No. 5. Consequences de la contrefaçon du dessin ou modèle communautaire.

Ezen kívül az Európai Unióban és az egyes országokban is általánossá vált az a felismerés, hogy a formatervezési minták kiemelkedő gazdasági jelentőséggel bírnak, ezért az jogharmonizáció megvalósítása sürgős feladat volt a 90-es évek második felében.⁹

Az ipari termékek magas színvonalú és formagazdag, esztétikus kialakítását nagyon fontos eszköznek tekintik a harmadik országokkal folytatott gazdasági versenyben. Sokszor a formatervezési minták terén sikerül jelentős profitnövekedést elérni az egyes iparágakban, például az autópárhban, és úgy vélik, hogy a tekintélyes befektetések megtérülését a formatervezési minták széles körű hasznosítása garantálja. Például a 90-es években 100 milliárd márka felett mozgott a Közös Piac autópárhának összforgalma.¹⁰

Továbbá a nagyobb anyagi lehetőségekkel rendelkező réteg elitista igénye is kielégíthető a formatervezési minták révén.¹¹

Kezdetől fogva napirenden is volt a design-jogok harmonizálásának az igénye, de az ezzel kapcsolatos tevékenység elég vontatottan haladt, különösen ha a védjegy- és szabadalmi jog egységesítésére törekvő jogalkotói munkával hasonlítjuk össze.¹² Az egységes belső piac megteremtésének igénye azonban nem tette lehetővé, hogy a nemzeti szabályozás eltérő vonásai vagy elmaradottsága akadályozza a szabad áruforgalmat az Európai Unióban.¹³ Ezért feltétlenül szükségesnek gondolták, hogy egységesítsék ezen a területen is a nemzeti jogi normákat, és hogy létrehozzák a formatervezési minták integrációs rendszerét.¹⁴

Ki gondolná, hogy az unió formatervezési mintarendszerének létrehozása olyan törekvés, amely három évtizede tart?¹⁵

I. Az Európai Unió formatervezési mintarendszere

1. Történeti áttekintés

1960-ban munkacsoportot hívtak össze, amelynek célja az ipari mintajog harmonizációja volt. Az a megállapítás született azonban, hogy a nemzeti jogszabályokban lévő nagyszámú eltérő rendelkezés miatt a harmonizáció gyakorlatilag megvalósíthatatlan.¹⁶ Ezért elhatározták, hogy önálló, központi szabályozást dolgoznak ki, amellyel egyidejűleg létezhetnek nemzeti mintaszabályok is.¹⁷ Az ipari mintarendszer kidolgozása lelassult, helyette más témák részesültek előnyben (találmányok és védjegyek jogi szabályozása). A téma a nyolcvanas években került újra napirendre,¹⁸ leginkább két jelentős nemzetközi iparimintarendezvény kapcsán: a grenoble-i (1988) és az amboise-i¹⁹ (1990) kollokviumok keretében.

⁹ V. Scordiomaglia: Les propositions de réglementation et de directive de la commission Européenne, RIPIA 1994. 3. szám

¹⁰ G. Riehle: EG-Geschmackmusterschutz und Kraftzeug-Erstateile. GRUR International 1993. 1. szám.

¹¹ The luxury goods trade-upmarket philosophy. The Economist 1993. január 8.

¹² Kovári György: Az ipari mintaoltalmi jog Európai Közösségen belüli egységesítésére irányuló jogalkotási munka újabb állomása: az Európai Parlament és az Európa Tanács „közös álláspontja”, Védjegyvilág 1998. VIII. évf. 2. szám, 1. o.

¹³ Unzulänglicher Musterschutz für Textilien, Neue Zürcher Zeitung, 1992. augusztus 29.

¹⁴ J. Phillips: La protection des dessins et modèles a l'échelon international. Une nécessité pour qui? PIBD 1995. No. 561.

¹⁵ Dr. Tattay Levente: A közösségi ipari mintáról. Elképzelések az európai gazdasági közösség egységes ipari mintajogi szabályozásáról, Külgazdaság 1993. 7. szám.

¹⁶ Dr. Tattay Levente: Az ipari tulajdon oltalma az Európai Közösségben, Külföldi Jogi Szemle 1997. 12. szám, 748. o.

¹⁷ Dr. Tattay Levente: A közösségi ipari mintáról. Elképzelések az európai gazdasági közösség egységes ipari mintajogi szabályozásáról, Külgazdaság 1993. 7. szám.

¹⁸ Marie-Angeles, Perot-Morel: Les projets communautaires en matière des dessins et modèles industriels, Rivista diritto industriale, 1981.

¹⁹ Bernard Posner: Les perspectives concernant une législation communautaire sur les dessins et modèles industriels (előadás) Amboise (France) octobre 1990. Organisé par OMPI (Genève, OMPI 1991).

Ezután a müncheni Max Planck Intézet – amely szabadalmi, szerzői jogi és versenyjogi kérdésekre specializálódott – kidolgozott egy jelentős nemzetközi visszhangot kiváltó tanulmányt²⁰ a közösségi ipari minta rendszerének felállításáról, amelyet szakértői értekezleten vitattak meg 1990-ben.

1991-ben adták ki a Zöld Könyvet (Livre Verte), amely az e téren folytatott komoly tanulmányokat összegzi. Ez a dokumentum az ipari minták jogi szabályozásának új modelljét képezi.²¹ A konzultatív munkaanyag főbb fejezetcímei (11 fejezetből áll) a felmerült problémákat tükrözik: Milyen jellegű mintavédelem kell a Közösségnek? A közösségi minta és előfeltételei, a jogosultak köre, bejelentés, eljárás stb.²² Így az Európa Tanács 1993-ban adta ki az ipari minták jogi védelmére vonatkozó harmonizációs direktívájának a tervezetét (COM(93)344)²³ és javaslatot²⁴ tett a Közösségi Ipari Minta Szabályzatra (Reglament).²⁵

A szabályzat közösségszerte oltalmat biztosított az ipari minták számára, célja volt az egységes piac támogatása, a torzulásoktól mentes verseny kialakítása, illetve hatékony ipari mintaoltalmi rendszer kiépítése úgy, hogy az megfeleljen a gyártók és a tervezők érdekeinek. Ez a rendszer igen hasonló a Közösségi Védjegy Szabályzathoz (1993-ban fogadták el), mert az ipariminta-jog igazgatását ugyanaz az alicante-i hivatal látja el, mint a védjegyekét, ugyanazt az öt hivatalos nyelvet használva.²⁶

A Belső Piac Harmonizációs Hivatalát a 40/94-es közösségi rendelet hozta létre Alicante központtal, mely közösségi ipari mintahivatal és egyben Közösségi Védjegy hivatal is.²⁷

2. Fontos állomás: az 1998/71/EK irányelv

Hosszas munkálatok után, a Parlament és a Tanács együttműködési eljárása keretében, 1998. október 13-án született meg az 98/71/EK irányelv, amely a tagállamokra jogharmonizációs kötelezettséget ír elő, ami főleg a minta definíciójára, az oltalmazhatósági követelményekre és az oltalom terjedelmére vonatkozik.²⁸ A tagállamoknak 2001 októberéig kellett implementálniuk az irányelvet.²⁹

A jogközelítés a mintaoltalomnak a belső piac működését közvetlenül befolyásoló nemzeti anyagi jogi szabályaira vonatkozik, nem terjed ki a bejegyzési eljárás és a jogérvényesítés kérdéseire, és csak a bejegyzett (lajstromozott) mintajogok harmonizálását szabályozza, de nem zárja ki a lajstromozatlan mintajogok védelmét sem.³⁰ A szerzői jog vonatkozásában

²⁰ Rapport sur le symposium de l'institut Max Planck „Droit européen des dessins et modèles industriels” tenu a Ringberg du 11 au 14 juillet 1990. Max Planck Institut 1991. A tanulmányt a GRUR (Internatinaler Teil) 1990. évi 8. száma tette közzé.

²¹ Livre Verte sur protection juridique des dessins et modèles industriels. Bruxelles, juin 1991. 111/F/5151/91/91-FR.

²² dr. Berke Barna, dr. Boytha György, dr. Dienes-Oehm Egon, dr. Király Miklós, dr. Martonyi János: Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2003., 394. o.

²³ Mr. Tibor Gold (Stephenson Harwood Iroda, London): Az ipari minta harmonizációs direktívájának tervezete és a javasolt Közösségi Ipari Minta Szabályzat, Védjegyvilág 1995. V. évf. 2. szám, 26. o.

²⁴ Dr. Martin Schlötelburg: The Community design right in practice, Managing Intellectual Property 2002/121. 20. o.

²⁵ Mr. Tibor Gold (Stephenson Harwood Iroda, London): Az ipari minta harmonizációs direktívájának tervezete és a javasolt Közösségi Ipari Minta Szabályzat, Védjegyvilág 1995. V. évf. 2. szám, 27. o. (a cikket fordította: dr. Németh Mónika).

²⁶ Mr. Tibor Gold (Stephenson Harwood Iroda, London): Az ipari minta harmonizációs direktívájának tervezete és a javasolt Közösségi Ipari Minta Szabályzat, Védjegyvilág 1995. V. évf. 2. szám, 27. o. (a cikket fordította: dr. Németh Mónika).

²⁷ Dr. Tattay Levente: Az ipari tulajdon oltalma az Európai Közösségben. Külföldi Jogi Szemle, 1997. 12. szám, 749. o.

²⁸ Szöllőssi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról, Védjegyvilág 2003. XIII. évf. 3. szám, 34. o.

²⁹ Dr Myles Jelf: Grand Designs?, Copyright World 2002. 118. szám, 22. o.

³⁰ 98/71/EK irányelv a formatervezési minták jogi oltalmáról, (1998) O.J. L289/28-25, 16–17. cikk.

a kumulatív védelem lehetőségét biztosítja az irányelv, a 17. cikk szerint a bejegyzett mintajog tárgyára nézve szerzői jogi védelmet is biztosítani kell, ha azt a minta eredetisége a tagállamok által megkívánt feltételek szerint indokolja.³¹

Az áruk külső kialakítását jelentő formatervezési minta fogalmát a következőképpen határozza meg: „valamely termék egészének vagy részének megjelenését jelenti, amely annak és/vagy díszítésének vonásaiból, különösen vonalaiból, körvonaláiból, alakjából, szövetéből és/vagy anyagaiból adódik.”³²

A direktíva sokféle formatervezési mintát részesít oltalomban és nem követel „művészi minőséget”³³ az oltalom elnyeréséhez.

Bejegyzéssel keletkező kizárólagos jogot új és egyéni jellegű formatervezési mintán kell biztosítani. Új a minta, ha nem azonos korábban feltárt vagy elsőbbséget élvező mintával, de a bejelentést megelőző 12 hónapon belüli nyilvános hozzáférhetővé tétele még nem rontja le a minta újdonságát. Egyéni jellegű, amennyiben a tájékozott használóban a korábbiakétól eltérő általános benyomást kelt.³⁴ Az egyéni jelleg elbírálásánál figyelni kell arra, hogy a termék műszaki rendeltetése vajon mennyi szabadságot engedett a tervezőnek, mert formatervezési mintaoltalom nem adható be valamely termék megjelenésének olyan sajátosságaira, amelyeket kizárólag a termék műszaki funkciója indokol³⁵ (funkcionalitás szempontja)³⁶. Olyan kialakításokra sem nyújtható be mintaoltalom, amelyeket szükségképpen azonosan kell másolni ahhoz, hogy a terméket más termékkel együtt, az érintett termékek funkciójának megfelelően lehessen használni³⁷ (interoperabilitás szempontja).³⁸

Valamely komplex termék alkotóelemeire akkor lehet mintaoltalmat igényelni, ha azok a beszerelésük után a rendes használat („normal use”)³⁹ során is láthatóak maradnak, a rendes használat fogalma nem terjed ki a javításra, karbantartásra, szervizelésre, amikor az alkatrészek oltalmi igény felmerülése nélkül válnak láthatóvá.⁴⁰

A kizárólagos mintajog a minta használatára és a mások által történő engedély nélküli használatának tiltására vonatkozik, és szükségképpen kiterjed a mintát megtestesítő termék használatára is.⁴¹

A mintajog kötelező korlátját jelenti a magán- és nem kereskedelmi, a kísérleti célú, illetve az idézés vagy oktatás keretében a tisztességes gyakorlatnak megfelelő többszörözéssel járó felhasználás.⁴²

A kizárólagos mintajogok további korlátja a jogkimerülés intézménye, mert a kizárólagos jogok kimerülnek a minta alkalmazásával készült és a belső piacon a jogosult által vagy az ő engedélyével forgalomba hozott termékekre vonatkozó további cselekményekkel szemben.⁴³ Ha tehát valamelyik tagállamban forgalomba hozom a minta szerinti terméket, az oltalom ezzel az unió egész területére elhasználódott, kimerült, további gyakorlásra nincs

³¹ 98/71/EK irányelv, 17. cikk.

³² 98/71/EK irányelv, 1. cikk (a) pont.

³³ Katrine A. Levin and Monica B. Richman: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the United States, *European Intellectual Property Review*, 2003. 3. szám, 111. o.

³⁴ 98/71/EK irányelv, 3–6. cikk.

³⁵ 98/71/EK irányelv, 7. cikk (1) bekezdés.

³⁶ dr. Berke Barna, dr. Boytha György, dr. Dienes-Oehm Egon, dr. Király Miklós, dr. Martonyi János: *Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2003.*, 395. o.

³⁷ 98/71/EK irányelv, 7. cikk (2) bekezdés.

³⁸ Dr. Berke Barna, dr. Boytha György, dr. Dienes-Oehm Egon, dr. Király Miklós, dr. Martonyi János: *Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2003.*, 395. o.

³⁹ Katrine A. Levin and Monica B. Richman: A Survey of Industrial Design Protection in the European Union and the United States, *E.I.P.R.* 2003. 3. szám, 114. o.

⁴⁰ 98/71/EK irányelv, 3. cikk (3)–(4) bekezdés.

⁴¹ 98/71/EK irányelv, 12. cikk.

⁴² 98/71/EK irányelv, 13. cikk.

⁴³ 98/71/EK irányelv, 15. cikk.

lehetőség. Így az unió területén nem korlátozhatom a forgalomba hozott példányok elidegenítés útján való terjesztését.

A védelmi idő a lajstromozott formatervezési mintákra a bejelentéstől számított 5 év, ami legfeljebb négyszer meghosszabbítható, maximum 25 évre terjedően.⁴⁴

Mindezek után meg kell jegyezni, hogy az irányelv csak a belső piacot közvetlenül érintő vonatkozásaiban szabályozza a tagállamok jogszabályainak közelítését, és nem számolja fel azok lényeges eltéréseit.⁴⁵ Ilyen például az azonos mintáknak tagállamonkénti eltérő jogosultja, hiszen ez gátolhatja a tagországok közötti szabad kereskedelmet. Ennek feloldására hozta létre a Tanács a közösségi mintaoltalmat a 6/2002-es rendeletével.⁴⁶

3. 6/2002-es rendelet: A Közösségi Mintaoltalom

A közösségi védjegyhez hasonlóan így a közösségi formatervezési minta intézményének rendeleti megalkotása is szükséges volt, ami a Közösség Belsőpiaci Harmonizációs Hivatalánál történő (OHIM, székhelye: Alicante) egyetlen bejelentéssel, egyetlen eljárással, egyetlen irányadó jog szerint biztosítható, az összes tagállamra kiterjedő, egységes és közvetlen hatályú mintajogot eredményezett. Nincs lehetőség tehát arra, hogy egy vagy több tagállamra korlátozzák az oltalom terjedelmét, az oltalom az Európai Unió egész területére vonatkozik.⁴⁷

A közösségi mintaoltalom – hasonlóan a közösségi védjegyoltalomhoz – kis egyszerűsítéssel olyan nemzeti mintaoltalomhoz hasonlítható, melyben az összes tagállam egy országnak tekinthető. A tagállamok mindegyikére vonatkozóan egységesen jön létre és szűnik meg, azonos a jogosultja és tartalmát tekintve minden tagállamban a nemzeti mintaoltalommal azonos hatállyal bír.⁴⁸

A közösségi mintaoltalmi rendszer szabályozási fundamentumát alkotja az előbb említett rendelet, ezen kívül a végrehajtását szabályozó 2245/2002/EK bizottsági rendelet, és a díjakat tartalmazó 2246/2002/EK bizottsági rendelet.⁴⁹

A rendelet kétféle mintaoltalmat vezet be: a rövid oltalmú lajstromozatlan és a hosszabb oltalmú lajstromozott közösségi mintaoltalmat.⁵⁰ Látható, hogy a rendelet túlmegy az irányelv szabályozási körén, hiszen kétféle mintaoltalmat irányoz elő. Ennek oka, hogy a kétféle védelem kétféle piaci vállalkozási kör érdekeit veszi figyelembe, hiszen a rövid életű formatervezési minták sokféleségét forgalmazó kis- és középvállalatok számára a hosszabb tartalmú védelem kevésbé lényeges, mint a bejegyzési díj és a regisztrációs eljárás költségkihatása, ezért részesítik előnyben az angol mintájú bejegyeztetlen mintaoltalmat. A nagyobb vállalkozások ezzel szemben a piacon általában hosszabb időre bevezetett mintáik vonatkozásában a nagyobb biztonságot nyújtó bejegyzett mintajogot igénylik, vállalva természetesen az ezzel járó költségeket.⁵¹

⁴⁴ 98/71/EK irányelv, 10. cikk.

⁴⁵ dr. Berke Barna, dr. Boytha György, dr. Dienes-Oehm Egon, dr. Király Miklós, dr. Martonyi János: Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2003., 396. o.

⁴⁶ Szöllösi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról, *Védjegyvilág* 2003. XIII. évf. 3. szám, 34. o.

⁴⁷ Alexander Nette and Dr. Alexander González: Future Design Protection in the European Union (II) – Three Systems of Design Protection in Comparison: Community and National Design Registrations and the Hague System for the International Deposit of Industrial Designs, *Patents&Licensing* 2002. 32. szám, 5. évf. 30. o.

⁴⁸ Szöllösi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról, *Védjegyvilág* 2003. XII. évf. 3. szám, 35. o.

⁴⁹ Dr. Stadler Johanna: A nyelvhasználati szabályok a közösségi és az európai iparjogvédelmi rendszerekben, *Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről*, Magyar Szabadalmi Hivatal 2005. 108. o.

⁵⁰ Pauline Dore: Choices, choices, The European Community's registered and unregistered design right, *Copyright World* 2003. 130. szám, 16. o.

⁵¹ Dr. Berke Barna, dr. Boytha György, dr. Dienes-Oehm Egon, dr. Király Miklós, dr. Martonyi János: Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2003., 396. o.

Kétféle elmélet szempontjait vették figyelembe a jogi alap vonatkozásában az egységes Közösségi mintaoltalmi szabályozás tervezeteinek kidolgozása során.

A „patent”-megközelítés abból következett, hogy általában az unió tagországaiban a mintaoltalmat lajstromozták és bizonyos országokban ezt az oltalomképessegre irányuló elővizsgálat előzte meg. Álláspontjuk szerint ebben a rendszerben a mintatulajdonos is és az érdekelt harmadik személyek is bizonyos fokú jobbiztonságot élveznek a mintaoltalom tartalma és terjedelme vonatkozásában.

A „copyright” megközelítés hívei szemben álltak az előzővel, szerintük ugyanis a „patent”-rendszer súlyos hátránya, hogy a legtöbb mintatervezőnek csak akkor jut eszébe a mintát oltalomra bejelenteni, amikor már késő, mert a dizájnt tartalmazó termék már piacra került, sőt, már utánozták is (éppen emiatt akar oltalmat szerezni), így az nem minősülhet újnak, vagyis nem lajstromozható. Másrészt a lajstromozás révén biztosított jog csekély értékű, mert megsemmisíthető. Nem lehet kizárni a kétféle jog együttes alkalmazását, vagyis a lajstromozott minta copyright oltalmat élvezhet az oltalmi idő lejártával bekövetkezett jogmegszűnés után is.⁵²

a) A lajstromozatlan mintaoltalom

A lajstromozatlan mintaoltalom lényege, hogy az oltalom elnyerése nem kötődik semmiféle bejelentési vagy regisztrációs eljáráshoz, ezért nevezhetnénk „bejelentetlen”⁵³ mintaoltalomnak is. Az oltalom keletkezése automatikusan megtörténik a minta nyilvánosságra hozatalával, általában a minta szerinti termék piacra kerülésével.

Ez az oltalom nem ad kizárólagosságot a minta szerinti termék hasznosítására, de védelmet ad a minta másolásával⁵⁴ szemben. A lajstromozott mintaoltalom teljes monopoljogot biztosít a jogosultnak, míg a lajstromozatlan mintaoltalom nem nyújt védelmet azokkal a mintákkal szemben, amelyeket valaki az eredetitől teljesen függetlenül alkotott meg, és nem tudott, vagy nem volt oka arra, hogy tudjon az eredeti lajstromozatlan mintaoltalomról.

A lajstromozatlan mintaoltalom nem kötődik a Belsőpiaci Harmonizációs Hivatal eljárásához, ezért lényegében már a 6/2002 Európa Tanácsi rendelet hatálybalépése óta létezik, vagyis minden 2002. március 6-a után az Európai Unió területén piacra hozott termék közösségi mintaoltalom alatt áll. Az oltalmi idő a legkorábbi publikációtól számított 3 év, amit nem lehet meghosszabbítani.⁵⁵

A jogérvényesítés már nem olyan egyszerű ennél a mintaoltalom fajtánál, mint az oltalom keletkezése, hiszen a bitorlás esetén a jogosultnak bizonyítania kell a minta oltalomképességét úgy, hogy kimutatja, mi képezi a minta egyéni jellegét. Bizonyítania kell továbbá, hogy megfelelően publikálta a mintát az unió területén, és a bitorlóról ésszerűen feltételezhető, hogy ismerte vagy ismerhette azt, vagyis az eredeti termék másolásával hozta vagy hozzatta létre a bitorló terméket, és nem önállóan.⁵⁶

⁵² Kovári György: Az ipari mintaoltalmi jog Európai Közösségen belüli egységesítésére irányuló jogalkotási munka újabb állomása: az Európai Parlament és az Európa Tanács „közös álláspontja”, Védjegyvilág 1998. VIII. évf. 2. szám, 3–4. o.

⁵³ Szöllösi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról, Védjegyvilág, 2003. XIII. évf. 3. szám, 35. o.

⁵⁴ Víctor Sáez: The Unregistered Community Design, E.I.P.R. 2002. 12. szám, 586. o.

⁵⁵ Alexander Nette and Alexander González: Future Design Protection in the European Union (I), The Community Design, a New Instrument of Design Protection in the European Union, Patents&Licensing 2002. 32. évf. 5. szám, 30. o.

⁵⁶ Szöllösi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról, Védjegyvilág, 2003. XIII. évf. 3. szám, 35. o.

A formatervezett termékek megjelenésére a közösségi szintű oltalomszerzés másik módja a Belsőpiaci Harmonizációs Hivatalhoz intézett bejelentéssel indul (de be lehet jelenteni bármelyik tagállam központi iparjogvédelmi hivatalánál vagy a Benelux Mintavédelmi Hivatalnál).⁵⁷ A Belsőpiaci Harmonizációs Hivatal felelős a közösségi mintaoltalmi rendszer működtetéséért (a közösségi védjegyrendszerrel megegyező módon).⁵⁸ Az alicante-i hivatal 2003. április 1. óta áll készen a lajstromozott közösségi minták fogadására (a bejelentéseket már január 1-je óta be lehetett nyújtani, de az ebben az időszakban érkezett bejelentések csak az április 1-jei nyitónappal kaptak bejelentési napot).⁵⁹

2003-ban az összes mintabejelentések száma 10 475 volt, ebből egy mintára 5004 (47,77%), több mintára 5471 (52,23%) bejelentés érkezett. 2004-ben az összbejelentések száma 14 051-re emelkedett, ebből egy mintára 6864 (48,81%), több mintára 7187 (51,15%) bejelentés érkezett be. 2005-ben már 16 620 volt az összes mintaoltalmi bejelentés, ebből 8293 (49,9%) egy mintára, 8327 (50,1%) több mintára vonatkozott. 2006-ban eddig összesen 226 mintabejelentés történt, 110 (48,67%) egy mintára és 116 (51,33%) több mintára.⁶⁰

A bejelentéseket az Európai Unió hivatalos nyelveinek egyikén kell benyújtani, és meg kell jelölni egy második nyelvet a Belsőpiaci Harmonizációs Hivatal hivatalos nyelvei közül, melynek használatát a bejelentő a Hivatal előtti további eljárások folyamán elfogadja.⁶¹

A regisztrációs díj jelenleg 230 euró, a közzététel díja további 120 euró.⁶²

A hivatal vizsgálatára a puritánság jellemző, a bejelentés természetesen formai követelményekhez kötött, ezen túl mindössze két érdemi feltétel képezi az engedélyezési eljárás során a vizsgálat tárgyát: minta-e, amit bejelentettek, azaz a megnevezett termék külső megjelenésére vonatkozik-e, és hogy nem ütközik-e közérkölcsebe.

Az engedélyezési eljárás ilyen mértékű leegyszerűsítése vitatott, ugyanis nem vizsgálják meg a korábbi jogokat, és az így keletkező oltalom nem jelent automatikusan kizárólagosságot a minta hasznosítására; előfordulhat, hogy ugyanarra a mintára több jogosult is kap párhuzamosan oltalmat. Tovább növeli a jogbizonytalanságot, hogy a Belsőpiaci Harmonizációs Hivatal nem rendelkezik olyan adatbázissal, amelyben a lajstromozott oltalmak kutathatók lennének.

Az eljárás során nincsen közzététel, se észrevétel, így a jogorvoslat egyetlen módja az engedélyezést követően a megsemmisítési eljárás kezdeményezése.

Lajstromozott közösségi mintaoltalom esetén a megsemmisítési eljárás lefolytatására a Belsőpiaci Harmonizációs Hivatal illetékes, míg lajstromozatlan mintánál, továbbá ha a megsemmisítési kérelem egy, már megindult bitorlási eljárásban a bitorlás ellenkérelmeként kerül benyújtásra, a közösségi mintaoltalmi bíróságok járnak el. Úgyszintén ide tartoznak a mintaoltalom bitorlásával és a nemleges megállapítással kapcsolatos eljárások is.

A közösségi mintaoltalmi bíróságok az egyes tagállamokban működnek és az adott állam köteles azt kijelölni. Magyarországon ilyen bíróságként a Fővárosi Bíróság jár el első fokon és a Fővárosi Ítéltábla másodfokon.

Alapesetben abban az országban tevékenykedő közösségi mintaoltalmi bíróság előtt kell az eljárást megindítani, amely tagállamban az alperes lakóhelye, illetve üzleti vállalkozása van.

⁵⁷ Dr. Berke Barna, dr. Boytha György, dr. Dienes-Oehm Egon, dr. Király Miklós, dr. Martonyi János: Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga, KJK-KERSZÓV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2003., 397. o.

⁵⁸ Dr. Stadler Johanna: A nyelvhasználati szabályok a közösségi és az európai iparjogvédelmi rendszerben, Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről, Magyar Szabadalmi Hivatal 2005. 108. o.

⁵⁹ Pauline Dore: Choices, choices, The European Community's registered and unregistered design right, Copyright World 2003. 130. szám, 16. o.

⁶⁰ Belsőpiaci Harmonizációs Hivatal honlapjáról: <http://oami.eu.int/>

⁶¹ Dr. Stadler Johanna: A nyelvhasználati szabályok a közösségi és az európai iparjogvédelmi rendszerben, Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről, Magyar Szabadalmi Hivatal, 2005. 108. o.

⁶² Belsőpiaci Harmonizációs Hivatal honlapjáról: <http://oami.eu.int/>

Amennyiben az alperes egyikkel sem rendelkezik az Európai Unió területén, akkor a felperes lakhelye, illetve üzleti tevékenysége szerinti tagállamban, ennek hiányában pedig Spanyolországban (OHIM székhelye) kell megindítani, de a felek közös megállapodása alapján lehetséges egy másik közösségi mintaoltalmi bíróság előtt is.

Ha a bitorlási keresetet abban a tagállamban nyújtották be, ahol a bitorlást elkövették, akkor a közösségi mintaoltalmi bíróság csak az adott ország területére mondhatja ki a bitorlást. Azonban minden ilyen bíróságnak van európai uniós hatásköre is, előfordulhat például olyan eset, hogy a Fővárosi Bíróságnak mint közösségi mintaoltalmi bíróságnak egy Spanyolországban elkövetett bitorlás ügyében kell döntést hoznia.⁶³

Az oltalmi idő a lajstromozott közösségi mintaoltalomnál 5 év a bejelentéstől számítva, ami négy alkalommal meghosszabbítható, így a maximális időtartam 25 év.⁶⁴ A lajstromozott mintaoltalom tehát 25 évig tartó monopoljogot biztosít, míg a lajstromozatlan oltalom csak 3 évig tart és csak a másolással szemben nyújt védelmet.⁶⁵

A lajstromozatlan közösségi mintának az első nyilvánosságra hozatalkor kell újnak és egyéni jellegűnek lennie, míg a lajstromozott mintának a közösségi bejelentés vagy elsőbbségi jog érvényesítésekor az annak alapjául fekvő korábbi bejelentés időpontjában.⁶⁶

Létezik egy 12 hónapos türelmi idő, amikor is a tervező forgalomba hozhatja a formatervezési mintát, és ha úgy látja, megéri levédetni, megteheti, az első közzétételtől számított 12 hónapos időtartamon belül.⁶⁷

c) A közösségi mintaoltalom jogosultja és jogai, kizárások a közösségi mintaoltalomból

A közösségi minta jogosultja: a tervezője vagy annak a jogutóda. Munkaviszonyban tervezett közösségi minta jogosultja, ellenkező kikötés vagy nemzeti jogi szabályozás hiányában a munkáltató, de a tervezőt megilleti a jog, hogy őt ilyen minőségében feltüntessék.⁶⁸

A közösségi mintát (hasonlóan a közösségi védjegyhez) a Közösség egész területére nézve tulajdonnak kell tekinteni, annak a tagállamnak a nemzeti mintajogokra vonatkozó szabályai szerint, amelynek területén az irányadó időpontban a minta jogosultjának székhelye vagy lakóhelye, illetve létesítménye van.⁶⁹ A jogosult megtilthatja minden harmadik személynek, hogy az ő beleegyezése nélkül a formatervezési mintát gyártsa, értékesítésre felkínálja, forgalomba hozza vagy olyan terméket, vagy ahhoz lényegesen hasonló terméket hasznosítson, melyre a formatervezési mintát alkalmazták.⁷⁰

A közösségi minta a Közösség egészére nézve átruházható, biztosítékul adható, idegen dologbeli joggal megterhelhető és kizárólagos vagy nem kizárólagos licenciaszerződések tárgya lehet (akár a Közösség egészére, akár csak annak meghatározott részére vonatkozóan).⁷¹

⁶³ Szöllösi Gusztáv: A közösségi formatervezési mintáról, *Védjegyvilág*, 2003. (XIII. évf.) 3. szám, 35–37. o.

⁶⁴ 98/71/EK irányelv, 11–12. cikk.

⁶⁵ Toby Headdon: Can the Unregistered Community Design Right Apply Retroactively? *E.I.P.R.* 2005., 1. szám, 1. o.

⁶⁶ 98/71/EK irányelv, 5–6. cikk.

⁶⁷ Pauline Dore: Choices, choices, The European Community's registered and unregistered design right, *Copyright World* 2003. 130. szám, 17. o.

⁶⁸ 98/71/EK irányelv, 14. cikk.

⁶⁹ 98/71/EK irányelv, 27. cikk.

⁷⁰ Dr. Tattay Levente: A közösségi ipari mintáról. *Elképzelések az Európai Gazdasági Közösség egységes ipari minta jogi szabályozásáról. Jogi Melléklet*, 1994. 7. szám, 104. o.

⁷¹ 98/71/EK irányelv 28–29. cikk, 32. cikk.

Nem tekinthető oltalomképesnek a minta, ha kizárólag valamilyen technikai funkció teljesítésére szolgál, és annak a műszaki funkciónak a megvalósítása semmiféle szabadságot nem enged a termék külső megjelenését alkotó döntő jegyek megformálásában.⁷²

Kizárt továbbá a formatervezési minta abban az esetben, ha használata a közrendet vagy a jó erkölcsöt sérti.⁷³

Nem tekinthetők közösségi mintáknak az olyan minták, amelyeknek a formájuk és pontos méreteik a funkció gyakorlása érdekében kényszerűen meghatározottak azáltal, hogy a minta más termékhez mechanikusan rögzítve, összeillesztve vagy összeszerelve kerül felhasználásra.

Kizártak az oltalomból az ipari szerelési kötőelemek, illetve a kiegészítő és pótalkatrészek is. A kötőelem fogalma például: egy meghatározott típusú gépkocsi autóülésének rögzítésénél az olyan vevő számára nincs minta alternatíva, aki esetleg másfajta ülést akar, mert a kötőelemek több variációban való előállításuk nem indokolt és nemkívánatos. A kötőelemek általában egymáshoz pontosan illeszkednek, de az illesztés elképzelhető oly módon, hogy mechanikus rögzítésre nem került sor (például: gépkocsik kipufogó szerkezete). A kötőelemek mindegyik fajtája ki van tehát zárva az oltalomból.

A közösségi ipari mintaoltalom által biztosított kizárólagos jogot korlátozni kell, két okból.

Egyrészt a készletek, gyűjtemények (sakk-készlet) formatervezési minták útján megvalósuló jogi oltalma nem terjed ki azok alkotóelemeire, így a gyűjtemény elemeit úgy kell tekinteni, mint egy termék külső megjelenésének összetevőit, amelyeket szükségszerűen saját formájuk és pontos méreteik szerint reprodukálni az oltalom engedélyezése feltételeként. Másrészt a formatervezési mintákkal kapcsolatos jogok nem érvényesíthetők, ha a minták hasznosítása magánfélként nem kereskedelmi célokra történik. Ugyanígy nem jelenti a mintaoltalom megsértését a kísérleti és oktatási célú felhasználás.

A közösségi mintaoltalom bevezetésének egyik fő szempontja az olcsóság volt, ezért összefüggés (azonos cél, rendeltetés, hasonló jelleg) esetén korlátlan számú formatervezési minta egy bejelentésben történő benyújtására is lehetőséget biztosítanak.

A bejelentés közzétételének az elhalasztása harminc hónapra megengedett, a másolás megakadályozása és a költségek csökkentése céljából.

Az Európai Unió országaiban a formatervezési mintákat a mintaoltalomon kívül a szerzői jogi és a tisztességtelen verseny tilalmára vonatkozó szabályok is védik.⁷⁴

II. Uniós hatások a magyar formatervezési mintarendszerben

1. A formatervezési minta fogalma, jelentősége

A formatervezési minta tehát valamely termék külső kialakításának, megjelenésének jogi védelmét jelenti.⁷⁵

A termék külső kialakítása, formája például iparművészeti vagy képzőművészeti alkotásként szerzői jogi védelem alatt is állhat a formatervezési mintaoltalommal párhuzamosan. Egy szépen formatervezett állólámpa kialakítása lehet iparművészeti alkotás és védett formatervezési minta egyaránt.⁷⁶

⁷² Dr. Tattay Levente: Az ipari minták az Európai Közösségben, Jogtudományi Közlöny, 1996. május, 206. o.

⁷³ Pauline Dore: Choices, choices, The European Community's registered and unregistered design right, Copyright World 2003. 130. szám, 17. o.

⁷⁴ Dr. Tattay Levente: A közösségi ipari mintáról. Elképzelések az Európai Gazdasági Közösség egységes ipari minta jogi szabályozásáról Jogi Melléklet 1994. 7. szám, 105. o.

⁷⁵ Csécsy György: A szellemi alkotások joga, Novotni Kiadó, Miskolc, 2002. 160. o.

⁷⁶ Tattay Levente: A szellemi alkotások joga, Szent István Társulat, Budapest, 2003. 305. o.

A modern piacgazdaságban a termék megjelenése, a „külső” a fogyasztó nézőpontjából gyakran éppen olyan fontos, mint a „belső” (ha nem fontosabb), vagyis a termék hasznossága, értéke, műszaki színvonala.⁷⁷

A formatervezés ezen gazdasági jelentőségét hangsúlyozta az Európai Bizottság azzal, hogy az Európai Közösség e tárgyban kiadott irányelvének alapjául szolgáló szabályozási koncepciójában a formatervezési mintákat „piaci marketing eszközöknek” nevezte, és kiemelte, hogy „sok esetben éppen a formatervezés az a döntő tényező, amely meghatározza a termékek piaci sikerességét, s ezért azok az európai vállalkozások válnak különösen jövedelmezővé, amelyek számottevően beruháznak a formatervezésbe”.⁷⁸

A formatervezés a gazdaság szinte valamennyi területén fontos versenyképességi kérdés, egyes ágazatokban azonban különösen nagy jelentőséghez jut (textil- és ruházati ipar, bútorgyártás, lakberendezés stb.).

A legutóbbi idők fejleménye folytán a formatervezés a számítástechnikában és az informatikában is tért hódított.

Az iparjogvédelmi oltalom biztosítja a formatervezési minta kifejlesztője számára a minta hasznosításához való kizárólagos jogot, hiszen e nélkül a formatervezési ráfordítások nem térülnek meg, hiányozna az alkotók erkölcsi és anyagi elismerése, és a fogyasztóknak is megnehezülne a termék formája szerinti tájékozódása és vásárlói döntése.⁷⁹

2. A 2001. évi XLVIII. törvény

A kormány jogharmonizációs programját megállapító 2212/1998. (IX. 30.) korm. határozat (legutóbb a 2140/2000.(VI. 23.) korm. határozattal módosított) a 2001. évre irányozta elő a hazai szabályozásnak a formatervezési minták jogi védelméről szóló 98/71/EK irányelvvel való összehangolását. Ennek megfelelően a csatlakozási tárgyalásokon a vállalati jogi fejezetet (5. tárgyalási fejezet) illetően átadott kiegészítő tájékoztatásban (CONF-H 49/00) a magyar kormány vállalta az Európai Unió irányában is a 98/71/EK irányelvvel összhangban álló törvény 2001. évi megalkotását. Így a kormány beillesztette a 2001. I. félévi törvényalkotási programjavaslatába (Magyar Közlöny, 2000/127. szám) az ipari (formatervezési) minták oltalmáról szóló új törvény elfogadását.

A Szellemi Tulajdon Világszervezetében (WIPO) 1999. július 6-án fogadták el az ipari minták nemzetközi lajstromozásáról szóló Hágai Megállapodás új szövegét, melynek aláíró államai között volt hazánk is.

A Hágai Megállapodás reformja fokozta az ipari (formatervezési) minták iránti nemzetközi érdeklődést, az új szöveg után a nemzetközi úton előterjesztett mintaoltalmi igények számának megsokszorozása várható hosszú távon.

A formatervezési minták oltalmának új szabályozását többféle nemzetközi kötelezettségre figyelemmel kellett kialakítani.

Az 1978. évi 28. tvr.⁸⁰ összhangban állt a Magyarországot is kötelező egyetemes nemzetközi szerződésekkel, ezt az összhangot természetesen fenn kellett tartani, a 2001. évi XLVIII. törvény ezért eleget tesz a következő nemzetközi egyezményekből adódó követelményeknek: az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Uniós Egyezményből (PUE), Hágai

⁷⁷ dr. Kiss Zoltán: Új törvény a jogharmonizáció jegyében: a formatervezési minták oltalma, Cég és Jog, 2001/9, 28. o.

⁷⁸ European Commission: Green Paper on the Legal Protection of Industrial Design, Brüsszel, 1991. június III/F/5131/91-EN, 2. o.

⁷⁹ dr. Kiss Zoltán: Új törvény a jogharmonizáció jegyében: a formatervezési minták oltalma, Cég és Jog, 2001/9, 28. o.

⁸⁰ A többi iparjogvédelmi kategóriával ellentétben az ipari mintaügyekben törvényerejű rendelet volt érvényben, hatályon kívül helyezte a 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról.

Megállapodásból, Locarnói Megállapodásból és a TRIPS-egyezményből adódó kötelezettségeknek.

A mintaoltalmi szabályozás átfogó korszerűsítése szempontjából jelentősége volt az Európai Megállapodásban (1994. évi I. törvénnyel kihirdetett) vállalt jogharmonizációs kötelezettségünknek, melynek teljesítése egyik előfeltétele volt az Európai Unióhoz való csatlakozásunknak.

Törvényünk ezért az irányelvvel összeegyeztethető szabályokat tartalmaz, és figyelembe veszi a formatervezési minták közösségi oltalmáról szóló rendelet tervezetében (COM(2000)660 final/2) foglaltakat, főleg olyan kérdésekben, amelyekben az irányelv fakultatív, a tagállamok számára választást engedő szabályokat tartalmaz.

Ezen kívül a törvény a megújult Hágai Megállapodás új szövegével (1999-es genfi szöveg) is összeegyeztethető szöveget tartalmaz.

A TRIPS-egyezmény 25. és 26. cikkéből következően a tagállamok a formatervezési minták jogi védelmét biztosíthatják mind szerzői jogi, mind iparjogvédelmi alapon.

A Berni Uniói Egyezmény (az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló 1886. évi BUE) 2. cikkének (7) bekezdése meghagyja a tagországoknak annak eldöntését, hogy az alkalmazott művészet alkotásait és az ipari mintákat milyen mértékben, illetve milyen feltételek esetén részesítik szerzői jogi védelemben.

Ugyanezt a döntési szabadságot megengedi az EK irányelvének 17. cikke is, a Hágai Megállapodás pedig a nemzetközi lajstromozással keletkező oltalmat egyértelműen iparjogvédelmi természetűnek tekinti, mégis engedi a szerzői jogvédelem többlet lehetőségét.

Így a törvényünk a formatervezési minták jogi védelmét továbbra is iparjogvédelmi természetű oltalomként szabályozza.⁸¹

A törvény 69. §-a szerint: „E törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás tárgykörében, a megállapodást kihirdető 1994. évi I. törvény 3. §-ával összhangban az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a formatervezési minták jogi védelméről szóló 98/71/EK irányelvvel összeegyeztethető szabályozást tartalmaz.”⁸²

Az iparjogvédelmi oltalom és a szerzői jog védelem kumulációjának lehetőségét pedig a 64. § mondja ki: „A mintának az e törvényben szabályozott oltalma nem befolyásolhatja a mintán mint művészeti alkotáson külön törvény szerint fennálló szerzői jogok védelmét.”⁸³

A jogharmonizáció fő irányelve szerint nem kell az összes szabályt egyeztetni, mindamellett, hogy a bíróságokat bátorítják a közösségi előírások beépítésére a jogrendszerbe.

De a következő pontokban a nemzeti jogok és a tervezett Közösségi Szabályzat harmonizációja elkerülhetetlen: meghatározás, az oltalom elnyerésének feltételei, az oltalom terjedelme és ideje, az elutasítás és az érvénytelenség jogszerűsége, a jogok és azok korlátainak meghatározása, jogkimerülés (a pontokat a Magyarázó Memorandum sorolja föl).⁸⁴

⁸¹ Iparjogvédelmi jogszabályok 4 magyar mintaoltalmi jog, Magyar Szabadalmi Hivatal Budapest 2002., a 2001. évi XLVIII. törvény indoklása 13. o., 16. o., 18. o.

⁸² 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 69. §.

⁸³ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 64. §.

⁸⁴ Mr. Tibor Gold (Stephenson Harwood Iroda, London): Az ipari minta harmonizációs direktívájának tervezete és a javasolt Közösségi Ipari Minta Szabályzat, Védjegyvilág 1995. V. évf. 2. szám 26. o. (a cikket fordította: dr. Németh Mónika)

A 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról⁸⁵ a közösségi irányelv 1. cikkével összhangban határozta meg a minta és a termék fogalmát (1. § (2)–(3) bek.).

Mintának minősül valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek és díszítésnek a külső jellegzetességei (különösen a rajzolat, körvonalak, a színek, az alak, a felület és a felhasznált anyagok jellegzetességei) eredményeznek.⁸⁶ Nem követelmény, hogy a minta (a termék megjelenése) a termék rendeltetésszerű használata során szabad szemmel látható, érzékelhető legyen (ez csak az összetett termék esetében számít oltalmazhatósági feltételnek).

A termék megjelenése minősül mintának, azonban az nem kizárólag a formát jelenti, egyéb külső jellegzetességek is oltalomképesek lehetnek, például a színek vagy a felhasznált anyagok sajátosságai.

Mintaoltalomban részesülhetnek még a gyűjtemények, komplex egységek, ilyen a nyomdabetűkészlet, karácsonyfadísz-sorozat, pohárkészlet, sakk-készlet stb., ezen kívül a kétdimenziós kialakítások (pl. szövetminta), rajzok, ábrák.

A minta lehet mind síkbeli, mind térbeli.

A minta mindig valamely termékben valósul meg, ezért a termék fogalma elválaszthatatlan a mintától. Terméknek minősül az ipari és kézműipari árucikk, de a termék csomagolásának jellegzetes kivitelezése, amelyben a termék megjelenik (pl.: illatszeres üveg) szintén ide tartozik, ahogyan egyéb mellett a kikészítés, grafikai jelzések és nyomdai betűformák, valamint azok a részek is, amelyeket valamely összetett termékben való összeállításra szántak.

Formatervezési minták egyaránt lehetnek színesek és fekete-fehér kivitelezésűek.

Bár a számítógépi program nem tekinthető terméknek, ez nem akadály a számítástechnika alkalmazásához kötődő minták (pl. menüsorok, ikonok, képernyő-grafikai kialakítások) oltalmának.⁸⁷

Miután a formatervezési mintaoltalom tárgya minden esetben a termék külső kialakítása, az oltalmi formával nem védhető a működési elv, anyagösszetétel, szerkezeti kialakítás, műszaki megoldás, gyártástechnológiai megoldás és az előbb említett számítógépi program.

A formatervezési minta három fogalmi eleme a következő: újdonság, egyéni jelleg és az, hogy a minta formatervezési tevékenység eredményeként jöjjön létre (ezt a törvény nem részletezi).⁸⁸

4. Oltalomképességi feltételek

Formatervezési mintalomban részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta.⁸⁹ Az újdonság objektív követelmény, teljesítése a minták pusztá összevetésével és azonosságuk vagy különbözőségük megítélésével vizsgálható.

A mintákat abban az esetben is egymással azonosnak kell tekinteni, ha külső jellegzetességeik csupán lényegtelen részletekben különböznek⁹⁰ és mivel a mintákat vizuális összehatásban kell értékelni, az erőteljesen hasonló minták is ki vannak zárva az oltalomból.

⁸⁵ A törvényt az Országgyűlés a 2001. június 12-i ülésnapján fogadta el. Megjelent a Magyar Közlöny 2001. évi 75. számában. Kihirdetve: 2001. július 3-án.

⁸⁶ Pauline Dore: Choices, choices, The European Community's registered and unregistered design right, Copyright World 2003. 130. szám, 16. o.

⁸⁷ Iparjogvédelmi jogszabályok 4 magyar mintaoltalmi jog, Magyar Szabadalmi Hivatal Budapest 2002. 25–26. o.

⁸⁸ Dr. Tattay Levente: A szellemi alkotások joga, Szent István Társulat, Budapest, 2003. 307. o.

⁸⁹ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról 1. § (1).

⁹⁰ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról. 2. § (2).

Új a minta, ha azzal azonos minta nem jutott az elsőbbség időpontját megelőzően nyilvánosságra.⁹¹ A mintának világviszonylatban kell újnak lennie, de a bárki számára hozzáférhetővé vált minta kivételesen nem tekinthető nyilvánosságra jutottnak, ha a nyilvánosságra jutást eredményező események a rendes üzletvitel során ésszerűen nem juthattak az érintett ágazatban belföldön működő szakmai körök tudomására.

Természetes módon azon mintákat, amelyeket akár belföldön, akár külföldön közzétettek, illetve meghirdettek az iparjogvédelmi hatóságok, minden esetben nyilvánosságra jutottnak kell tekinteni, mert a szakmai körök ezekhez kellő körültekintéssel és ésszerűen elvárható ráfordítások, erőfeszítések árán bármikor hozzájuthatnak.

Lényeges, hogy az azonos vagy közel azonos korábbi minták tekinthetők újdonságrontónak, ehhez azonban nem elegendő az „általános benyomás hasonlóságának”⁹² megléte. Vagyis korábbi minta valamely konkrét mintára csak abban az esetben tekinthető újdonságrontónak, ha ez utóbbival ténylegesen megegyezik, pontos mása annak, így ezen újdonságdefiníció mellett semmi akadályja nincsen korábbi stílusok újraalkalmazásának.

A mintának egyéni jellege van, ha az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összenyomást tesz.⁹³

A tájékozott használónak nem kell mintaszakértőnek, vagyis „design expertnek”⁹⁴ lennie, elegendő, ha a személy bizonyos szinten ismeri az adott szakterület mintáit és a minták jellegét.

A korábbi mintákkal való összehasonlíthatóságot a kereskedelmi forgalomban lévő mintákra vonatkoztatják, így bitorlási ügyben például nem érvényesíthető olyan minta, amely már réges-régen eltűnt a piacról és esetleg csupán valamely eldugott múzeumban lelhető fel.

„Az egyéni jelleg megítélésekor figyelembe kell venni, hogy a szerző – különösen a termék természetére és az ipari, illetve kézműipari ágazat sajátosságaira tekintettel – milyen alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát.”⁹⁵ Az egyéni jelleg megítélésekor is az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott minták képezik a viszonyítás alapját.

Nem eredményezi a minta nyilvánosságra jutását, ha harmadik személynek titoktartási kötelezettség terhe mellett mutatják be a mintát.⁹⁶

A gyakorlat számára fontos a 4. §-ának (3) bekezdésében adott türelmi idő, amely – a jogbiztonság megsértése nélkül – módot ad rá, hogy az oltalmi igény előterjesztéséről a minta szerinti termék akár egyéves forgalmazásának piaci tapasztalatai alapján döntsenek. A törvény kimondja tehát, hogy az újdonság és az egyéni jelleg megítélésekor nem vehető figyelembe a mintának az elsőbbség időpontját legfeljebb 12 hónappal megelőző nyilvánosságra jutása, ha az a bejelentővel vagy jogelődjével szemben elkövetett jogsértés következménye vagy a bejelentő, a jogelődje vagy – valamelyiküktől származó tájékoztatás vagy valamelyikük cselekménye eredményeképpen – harmadik személy hozta nyilvánosságra a mintát.

Az oltalmazhatósági kritériumok közé nem tartozik esztétikai kritériumok teljesítése (sem a formatervezési minta fogalmához).

A funkcionális, azaz a termék műszaki megoldásával összefüggő külső jellegzetességek is oltalmazhatók, vagyis a termék új és egyéni jellegű megjelenésétől nem tagadható meg az oltalom pusztán amiatt, hogy valamely műszaki megoldással párosul, abból adódik.

⁹¹ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról 2. § (1).

⁹² Kovári György: A hatályos magyar ipari minta jogszabály – az 1978. évi 28. tvr. – és az Európai Közösségi Mintára vonatkozó jogszabálytervezet néhány rendelkezéseinek összehasonlítása, Védjegyvilág 1995. V. évf. 2. szám, 4. o.

⁹³ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról 3. § (1)

⁹⁴ Kovári György: A hatályos magyar ipari minta jogszabály – az 1978. évi 28. tvr. – és az Európai Közösségi Mintára vonatkozó jogszabálytervezet néhány rendelkezéseinek összehasonlítása, Védjegyvilág, 1995. V. évf. 2. szám, 4. o.

⁹⁵ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról 3. § (2).

⁹⁶ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról 4. § (1)–(2).

Nem részesül a minta oltalomban, ha kizárólag a termék műszaki rendeltetésének a következménye, hiszen egy szellőzőrács kialakítása például szigorú előírások szerint zajlik, így a formatervezésre nincsen semmi lehetőség.

Ezen kívül nem részesülhet mintaoltalomban a külső jellegzetesség, amelyet szükségképpen pontosan ugyanabban a formában és méretben kell megvalósítani ahhoz, hogy a termék, amelyre a mintát alkalmazzák, illetve amelyben a minta megtestesül (a minta szerinti termék) szerkezetileg összekapcsolható legyen egy másik termékkel vagy elhelyezhető legyen benne, körülötte vagy rajta oly módon, hogy mindegyik termék betölthesse rendeltetését („must-fit”⁹⁷ elemek). Ez a kizárás nem érvényesül az olyan mintára, ami azt a célt szolgálja, hogy előregyártott elemekből álló rendszerekben lehetővé tegye a többféle összeállítást, illetve a kölcsönösen kicserélhető termékek kapcsolódását (pl. kiépíthető polc-rendszerek variálhatósága).⁹⁸

A szabályozás összhangban áll az irányelv 7. cikkével, hiszen csupán az számít a külső jellegzetességet az oltalomból kizáró oknak, hogy az kizárólag a termék műszaki rendeltetésének a következménye, mert a funkcionális, vagyis a termék műszaki megoldásaiból adódó külső jellegzetességek is oltalmazhatók.

Egyaránt nem érinti az oltalmazhatóságot az, hogy a minta, illetve a külső jellegzetesség befolyásolja-e a termék rendeltetészerű használatát akár előnyösen, akár hátrányosan.

Az irányelv 8. cikkének megfelelően nem részesülhetnek oltalomban a közrendbe, közerkölcsbe ütköző minták (7. §), például az önkényuralmi jelképek síkbeli vagy térbeli kialakításai. A minta nem tekinthető a közrendbe ütközőnek pusztán azért, mert hasznosítása valamely jogszabállyal ellentétben állna, így a közrend fogalmának e rendelkezés alkalmazásában a francia „ordre public”⁹⁹, illetve az angol „public policy”¹⁰⁰ fogalmával azonos jelentést kell tulajdonítani, amely tartalmilag jogrendszerünk alapvető intézményeit és elveit foglalja magában.

Az olyan minta sem részesülhet oltalomban, amely állami felségjelet, illetve hatóságot vagy nemzetközi szervezetet megillető jelzést jogosulatlanul használ (pl. egy ország zászlaja), továbbá amely kitüntetést, jelvényt, címert, illetve hivatalos szavatosági vagy hitelesítési jegyet tartalmaz, amelynek használatához közérdek fűződik (pl. Habsburgok címerei).¹⁰¹

Az illetékes szerv hozzájárulásával azonban oltalomban részesülhet az a minta, amelynek az előzőekben meghatározott jelzés csupán elemét képezi.

A minta nem részesül oltalomban, ha ütközik az elsőbbség időpontját követően nyilvánosságra jutott olyan mintával, amelyre korábbi elsőbbséggel adtak mintaoltalmat. Korábbi elsőbbségű mintaoltalmon a belföldön vagy Magyarországra is kiterjedően megadott mintaoltalmat értjük.

Nem részesülhet oltalomban a minta, ha megkülönböztetésre alkalmas olyan megjelölést használ, amely másnak korábbi iparjogvédelmi, szerzői jogába ütközne, de ezeket a kizáró okokat csak a jogosult észrevétele alapján veheti figyelembe a Magyar Szabadalmi Hivatal. Tehát ezekre az okokra *ex officio* hivatkozva nem utasíthatja vissza a bejelentést. A törvény megfogalmazza az oltalmazhatóság feltételeit, vagyis egyértelművé teszi, hogy az iparjogvédelmi hatóságnak nincs diszkrecionális jogköre a mintaoltalom engedélyezését illetően.

⁹⁷ Alexander Nette and Alexander González: Future Design Protection in the European Union (I), The Community Design, a New Instrument of Design Protection in the European Union, Patents & Licensing 2002. 32. évf. 5. szám, 28. o.

⁹⁸ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról. 6. § (1)-(3).

⁹⁹ Iparjogvédelmi jogszabályok 4 magyar mintaoltalmi jog, Magyar Szabadalmi Hivatal Budapest 2002., 29. o.

¹⁰⁰ Iparjogvédelmi jogszabályok 4 magyar mintaoltalmi jog, Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2002., 29. o.

¹⁰¹ Dr. Tattay Levente: A szellemi alkotások joga, Szent István Társulat, Budapest, 2003. 310. o.

A pozitív feltételek együttes megléte esetén és az összes negatív feltétel (kizáró ok) hiányában a minta oltalmat kell adni.¹⁰²

6. A formatervezési mintaoltalom tartalma, jogosultja és korlátai

A mintaoltalom tartalmát természetesen szintén a közösségi irányelvvel összhangban szabályozza a törvény (irányelv 9. és 12–13. cikke). Lényege, hogy a mintát csak az oltalom jogosultja használhatja, tehát a jogosultnak kizárólagos joga van a hasznosításra, bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül hasznosítja a mintát. Hasznosítás a törvény szerint különösen: a minta szerinti termék előállítás, használata, forgalomba hozatala, forgalomba hozatalra való felkínálása, behozatala, kivitele és e célokból való raktáron tartása.¹⁰³

A minta szerzője az a személy, aki a mintát megalkotta, és addig, amíg jogerős bírósági ítélet mást nem állapít meg, azt a személyt kell a minta szerzőjének tekinteni, aki az elismert bejelentési napon benyújtott bejelentésben szerzőként szerepel. Amennyiben többen közösen alkották a mintát, a szerzőségi részarányt egyenlőnek kell tekinteni – ellenkező megjelölés hiányában.

A mintaoltalom megilleti a szerzőt vagy a szerző jogutódját. Egészen addig, amíg jogerős bírósági ítélet vagy hatósági határozat mást nem állapít meg, azt a személyt kell igényjogosultnak tekinteni, aki a mintát korábbi elsőbbséggel jelentette be. Ha a mintát többen közösen alkották, akkor a jogutódokkal együtt több igényjogosult van, ebben az esetben a mintaoltalmi igény részarányát – ellenkező kikötés hiányában – egyenlőnek kell tekinteni. Amennyiben többen egymástól függetlenül alkották a mintát, a mintaoltalom azt illeti meg (szerzőt vagy jogutódját), aki a mintát korábbi elsőbbséggel jelentette be.¹⁰⁴

A vagyoni jogok tekintetében a mintaoltalom jogosultját a hasznosítás engedélyezése esetén licenccdíj, átruházás esetén vételár illeti meg, a szolgálati és alkalmazotti minta szerzőjét a minta értékesítése esetén a gazdasági eredménnyel arányosan díjazás illeti meg. Ezek nem érintik a szerzői jogi védelemben is részesülő formatervezési minta jogosultjának a szerzői jogi szabályok alapján járó díjazásait.

A mintaoltalom alapján a mintaoltalom jogosultja nem tilthat el mást a magánhasználat céljából végzett, illetve a gazdasági tevékenység körén kívül eső cselekményektől, ezen kívül a kísérleti célú cselekményektől, ide értendő a minta tárgyát képező termék forgalomba hozatalának engedélyezéséhez szükséges kísérleteket és vizsgálatokat.

Továbbá nem tilthat el mást a jogosult az oltalom alapján az idézés és iskolai oktatás céljából végzett cselekményektől, feltéve, hogy ezen cselekmények összeegyeztethetők a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal, indokolatlanul nem sérelmesek a minta rendes felhasználására, és e cselekményekkel összefüggésben a forrást megnevezik.

Viszonosság esetén (ebben a kérdésben a Magyar Szabadalmi Hivatal elnökének állásfoglalása az irányadó) a mintaoltalom hatálya nem érvényesül azon közlekedési és szállítási eszközök tekintetében, amelyek csak átmenőben vannak az ország területén, ezen kívül az olyan külföldi eredetű áruk tekintetében, amelyek belföldön nem kerülnek forgalomba.¹⁰⁵

Új szabály, hogy a mintaoltalomból eredő kizárólagos hasznosítási jog nem terjed ki a mintaoltalom jogosultja által vagy az ő kifejezett hozzájárulásával az Európai Unióban forgalomba hozott – a minta szerinti – termékekkel kapcsolatos további cselekményre. Ez a jogkimerülés, amely a formatervezési mintaoltalom további korlátját jelenti.

¹⁰² dr. Ficsor Mihály: Törvényjavaslat a formatervezési minták oltalmáról, Védjegyvilág, 2001. XI. évf. 1. szám, 10. o.

¹⁰³ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 16. § (1)–(3).

¹⁰⁴ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 12–13. §.

¹⁰⁵ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 17. § (1)–(2).

7. A formatervezési mintaoltalom időtartama és a bitorlás

A mintaoltalom a bejelentés közzétételével keletkezik, a bejelentés napjára visszaható hatállyal. A közzététellel először ideiglenes mintaoltalom keletkezik, akkor válik véglegessé, ha a bejelentő megkapja a mintára a mintaoltalmat.

Az irányelv 10. cikkéhez igazodva a mintaoltalom időtartama 5 év, amely a jogosult kérelmére négy alkalommal további öt-öt évre megújítható úgy, hogy a védelmi idő maximuma 25 év. A megújítás kérelemre történik, a mintaoltalom jogosultjának az oltalom meghosszabbítására irányuló kérelmét a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz kell benyújtania. Abban az esetben, ha a mintaoltalmat nem hosszabbítják meg, az az oltalmi idő lejártát követő napon megszűnik.¹⁰⁶

Hasonlóan az összes többi szellemi alkotással kapcsolatos joghoz, a minta és oltalma forgalomképes (ide nem értve a személyhez fűződő jogokat), vagyis átruházható, megterhelhető.

A minta bitorlásáról beszélünk, ha a mintaoltalmi bejelentésnek vagy a mintaoltalomnak a tárgyát jogosulatlanul másnak a mintájából vették át. Ebben az esetben a sértett vagy jogutódja követelheti annak megállapítását, hogy a mintaoltalom egészben vagy részben őt illeti meg, valamint kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

A mintaoltalom bitorlását követi el, aki az oltalom alatt álló mintát jogosulatlanul hasznosítja. A mintaoltalom jogosultja a bitorlóval szemben azokat a polgári jogi igényeket támaszthatja, amelyeket a szabadalmi törvény értelmében a szabadalmas érvényesíthet a bitorlóval szemben.¹⁰⁷

A nemleges megállapítás intézménye a mintabitorlási eljárások megelőzését szolgálja, így, aki attól tart, hogy ellene mintaoltalom bitorlása miatt eljárást indítanak, az eljárás megindításáig kérheti a Magyar Szabadalmi Hivaltaltól annak megállapítását, hogy a kérelmező által hasznosított vagy hasznosítani kívánt termék nem ütközik valamely minta oltalmába.¹⁰⁸

A mintaoltalom megadása, megújítása, megosztása, megszűnésének megállapítása, megsemmisítése, a nemleges megállapítás, a mintaoltalmi bejelentések és minták oltalmának nyilvánartatása és hatósági tájékoztatása a Magyar Szabadalmi Hivatal hatáskörébe tartozik.¹⁰⁹

Megjegyzés: Készült a Magyar Tudományos Akadémia a Tudomány és Kutatások Jogi és Igazgatási Kérdéseinek kutatócsoportja keretében.

¹⁰⁶ Dr. Tattay Levente: A szellemi alkotások joga, Szent István Társulat, Budapest, 2003., 314. o.

¹⁰⁷ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 22–23. § (1)–(2).

¹⁰⁸ Heinold László: Iparjogvédelem a munkahelyen, formatervezési minták oltalma, A Munkaadó Lapja, 2002. január, 48. o.

¹⁰⁹ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 30. §.